

RECENZE

Лакшин, В.: Судьбы: от Пушкина до Блока. Телевизионные опыты. Искусство, Москва 1990, 336 стр.

Vladimir Lakšin (roč. 1933) patří k proslulým ruským "šedesátníkům" tohoto století. Byl to on, kdo stál u počátků liberalizační vlny v časopise *Novyj mir* a byl spojen s publikováním Solženicynovy prvotiny a jeho dalších světoznámých povídek. V květnu 1991 byl také vzácným hostem a aktivním účastníkem slovenského symposia o Solženicynovi, kde zasvěceně hovořil o Solženicynově vztahu k M. Bulgakovovi. Lakšin je však nejen literární kritik, ale také originální historik "zlatého věku" ruské literatury. Publikuje od roku 1958: z jeho knižních titulů uvádíme alespoň monografie Tolstoj a Čechov (1963) a *Ostrovskij* (1975). V období tzv. perestrojky a glasnosti se dostalo i na jeho vzpomínky z doby působení v redakci A. Tvardovského - vydání se dočkaly atraktivní memoáry *Novyj mir* v Chruščovově éře a brožurka o Tvardovském v časopise *Novyj mir* (1989). Rozsáhlá kniha o osudech ruských spisovatelů je sestavena z původních televizních scénářů vytvořených v letech 1978 - 1985. Kromě vlastního textu a scénických poznámek obsahuje také tzv. postskriptum, v němž autor zpětně hodnotí průběh natáčení a realizaci scénáře. Nepodstatné nejsou ani fotografické přílohy. Za metodologicky nej-

podstatnější pokládám úvod s názvem *V poiskach žanra*, v němž se Lakšin zamýšlí nad další existencí literatury, knihy a jejich spojením s novými druhy umění a masové komunikace. Naprosto nesdílí pesimistické vize o zániku knihy a literatury pod tlakem televize a videa, naopak se domnívá, že tyto prostředky mohou literatuře pomoci a dokonce zmožít její sdělnou hodnotu. Autor tak navazuje na rozsáhlé diskuse, které se v Rusku vedly ještě před rokem 1985 a které se týkaly právě možné syntézy literatury, filmu, televize apod. Staví se vlastně na stranu "progresivistů", kteří například hájili filmovou podobu Oblomova, jini - konzervativnější založení literární historikové - však naopak zdůrazňovali zhoubnou deformaci, které se literární sdělení v tlaku jiných sdělovacích postupů musí podrobit. Obě krajní hlediska byla do jisté míry oprávněná: nebezpečí zploštění tu existuje a navíc je násobeno masovým odvratem lidí od knihy a literatury k "snazším" médiím, jako jsou film, televize a video. Lakšinova kniha však potvrzuje, že nelze jednoznačně a abstraktně soudit: vždy záleží na autorově kultivovanosti, na jeho senzibilitě, nobilese a hloubce ponoru do problematiky. Citli-

vost, s jakou právě Lakšin koncipoval své atraktivní a přitom myšlenkově podnětné a nezjednodušující scénáře, je mimořádná. Podařilo se mu v jednom tvůrčím gestu vytvořit kontemplativní, zároveň však vysoce akční, vědecký a současně popularizující text.

Relace uvnitř knihy ukazují na Lakšinovy oblíbence: nejzdařilejší jsou portréty A. N. Ostrovského a A. P. Čechova, zatímco další medailony jsou spíše úzkými, pronikavými, elegantními sondami. Takový charakter má úvodní studie o Evženu Oněginovi, v níž autor obnažuje životní realie soustředěné v hutném textu "encyklopedie ruského života". Nekonvenčně tu působí zejména pasáž o A. N. Rajevském, který je viděn ve vztahu k básníkovi Puškinovi spíše negativně. Mnohem plastičtější je mnohostránkový scénář život A. N. Ostrovského, znovu připomínáme, že se tu Laškin opíral i o svou monografii ze 70. let. V působivých partiích ožívá kupecké Zamoskvořičí, dále prožíváme existenciální momenty dramatické od narození k smrti.

V následujících kapitolách nahlížíme do denního programu L. N. Tolstého, doprovázíme ho na ranním výletu i v primitivní místnosti, kde nejraději psal. Přitažlivá je také podobizna A. P. Čechova a řecko-ruský Taganrog hluchých krčm, Jalta, ale také Sachalin, kam spisovatel odjel studovat život treščanců a vyhnanců. Televizní štáb se ocitl zhruba po 80 letech v téžtech prostorách na březích Tichého oceánu. A francouzská místa nositele Nobelovy ceny I. Bunina a monolog

o A. Blokovovi dovršují zdařile zkomponovanou knihu. Ne vše se však plně zdařilo: poněkud torzovitě mi připadají studie o Buninovi a Blokovovi. Ukázalo se, že hodně věcí spjatých s životem tvůrců zůstalo zachováno, že se dodnes můžeme dívat na domy, kde spisovatelé žili, na stromy, pod nimiž se procházeli, na zákoutí, která obdivovali. Kultura, kulturnost, duchovní hodnoty prostupují tyto materiální objekty, prozařují je světlem vědění a víry. Lakšinův jazyk a styl jsou jakoby obyčejné, běžné a všední, reportážní, ale skrývají se za nimi velké znalosti, cit, procítění kultury a mravnosti. Lakšin umí vážit slovo a po vzoru svých oblíbených klasiků vykouzlit několika obraty scenérii doby. Spisovatelé tu nejsou přítomni ve svém "mistrovství", uměleckém hledání či politických deklaracích, ale v každodenním bytí, v duchovním ponoru a v záblescích svého hmotného světa.

Nelze však ustrnout víceméně pouze na chvále knihy a nepoložit si některé zásadní otázky. Lakšinovy Osudy se totiž zcela vymykají z tradičního pojetí literární vědy - je to ovšem dáno již užitím textů v naučném televizním seriálu. Stejně jako tzv. literární detektivka či esej ukazují na krizi akademického pojetí literatury, na nutnost oživit chladné analýzy a strnulé struktury novým slovem, přiblížit literární vědu umění. Nespátřuji v tom však žádné nebezpečí pro exaktnost literární historie, Lakšin více než na racionalistický rozbor spoléhá na intuitivní vcitování, které má kořeny

v duchovédě, v Rusku například už v estetice Apollona Grigorjeva, a sblízuje se s postulaty hermeneutiky a její kategorií "rozumění". Lakšinův text má ještě jednu nezastupitelnou funkci: nahlíží literaturu pragmaticky jako součást lidského bytí. Pokud bude literatura mít svou funkci v každodenním ži-

votě člověka, jinak řečeno, pokud člověk bude cítit potřebu vlastního přesahu, transcende estetiké a etické, potud jsou obavy o budoucnost písemnictví bezpředmětné. I v tom vidím jeden z inspirativních rysů Lakšinových Osudů.

Ivo Pospíšil

Kšicová, D.: Russkaja poezija na rubeže stoletij. 1890 - 1910. Praha 1990, 345 stran.

Jako výsledek dlouholetého pedagogického působení a poznání potřeb výuky budoucích rusistů zpracovala doc. PhDr. Danuše Kšicová, DrSc., učební text, který má napomoci k seznámení se s obdobím, které je právem považováno za jedno z nejvýznamnějších v celém vývoji ruské literatury.

Úvod učebního textu je věnován pasážím, v nichž autorka stručně nastiňuje základní charakteristiky ruské kultury období, které je předmětem jejího zájmu. Pasáže o ruské filozofii, historii, hudbě, malířství a architektuře i kapitoly věnované jednotlivým uměleckým směrům jsou pochopitelně vzhledem ke svému určení omezeny jen na základní údaje, zejména pak na výčty hlavních představitelů a jejich nejvýznamnějších děl. Přesto z těchto náčrtů dosti zřetelně vyplývá poznatek o vzájemné spjatosti všech druhů umění i teoretického myšlení, a to nikoli jen v podmínkách Ruska, nýbrž

v celoevropském kontextu; stejně zřetelně je ukázáno základní směřování uměleckých směrů od objektivismu k subjektivismu. Hlubší ponor do teoretických základů těchto zásadních změn stejně jako detailnější rozbor odlišností i styčných bodů jednotlivých autorů byl v takto pojatém úvodním slovu ponechán na samotném čtenáři, kterému se dostává kromě základních údajů i zcela konkrétní pomoci v podobě rozsáhlé a podstatně více než jen základní díla prezentující bibliografii (s. 32-35).

Na úvodní pasáže pak navazují medailonky celkem 17 autorů od V. Solovjova přes N. M. Minského, M. Gorkého, K. D. Balmonta a další až po N. K. Rericha. Medailonky upozorňují na dominanty autorovy tvorby, seznamují s jeho dílem jak po stránce tématické, tak i co do spojení s jednotlivými umělcovými směry a co do individuálního užití uměleckých prostředků. Bezprostředně za medailony